

gozdu, ob luninem svitu, pri žetvi, pri ženitbi; kdor hoče iz njih proučevati jezik in zasledovati njih snovi in razlike, bo pa vzel v roke Štrek-ljevo zbirko. Ko je pred leti izdal Scheinigg ko-roške narodne pesmi se je proti njemu dvignil precejšen odpor: Zbirka je imela značaj beletri-stične knjige in se je zato sodila po zakonih leposlovja. Dr. Štrekelj pa se je že naprej zava-roval zoper tako umevanje svojega znanstvenega truda. In res: Najbolj strastna erotična pesem po-stane mrzla in krotka, ko pride izpod secirskega noža znanstvenega anatoma. Ta zbirka „zaljub-ljenih“ pesmi ni erotična zbirka, ravno tako, kakor njegova knjiga pobožnih pesmi ne bo molitvenik, ampak folklorističen zbornik v znanstvene namene.

Če pa knjigo sodimo z znanstvenega stališča, moramo izreči g. profesorju vse priznanje za veli-kanski trud in za občudovanja vredno natančnost, s katero je uredil tako obširno stvarino. On ni le zbral pesmi, ampak jih je po strogih načelih, ki se lajiku zdé celo pedantična, proučil, razkosal, preiskal do zadnje pičice v vseh variantah, v ka-terih jih je mogel zaslediti. „Napraviti narodni pesmi novo redakcijo, se pravi, grešiti zoper na-rodno pesem; zapisati novo varianto, pa se pravi, pridobiti nov kamen za zgradbo poslopja narodne poezije; znanost prvo obsoja, drugo pa priporoča“ (4. snopič, stran IX.). Po tem pravilu je delal dr. Štrekelj. Vsak zapisek ima zanj vrednost znan-stvenega dokumenta, katerega uporablja z vest-nostjo kritičnega zgodovinarja; vse primerja, ni-česa ne izpreminja, ničesa ne dodaja, tako da imamo tu v celoti ohranjene tudi vire. Ne gledé na večjo ali manjšo vrednost pesmi samih, mo-ramo to zbirko imenovati najnatančnejše in znan-stveno najpopolnejše delo v slovenskem narodo-znanskem slovstvu.

Dr. E. L.

Sad greha. Drama v štirih dejanjih. Spisal Engelbert Gangl. „Slovanske knjižnice“ 102.—104. snopič. — Kdor prebere to najnovejšo pisate-ljevo delo, mora reči: To ni več Gangl! Vsak pisatelj pokaže navadno prav kmalu, kaj je njegova smer, kaj prija njegovi muzi. Iz labirinta mlade-niških sanj in negotovih poizkusov pride na neko pot, katere se stalno drži, ki se prilega njegovim močem, njegovemu duhu in značaju —; njegovi spisi so in morajo biti individualni, in mi pra-vimo: „Tu je pisatelj doma, to je njegova stroka.“ Ne tako Gangl. Vsakdo pozna njegove sentimen-talne, često mehke, včasih nekoliko meglene pesmi. Tudi njegovo dramo „Sin“ je prav dobro ocenil tisti, ki je rekel: „Kakor je oče, tako je ‚Sin‘!“ Meni se ta beseda zdi nekaka pohvala, ker je jasen dokaz, da je pesnik črpal iz sebe, ne pa kompiliriral iz vesoljne literature. Zakaj vsi tisti, ki hočejo, da bi bil pesnik, vsaj epik, tako-le čisto

zunaj pozorišča, ne umejo stvarjajoče pesniške duše popolnoma nič. Kdor zataji v umetnosti svoj jaz, ta ni umetnik, ta je rokodelec. Opili in ogladi ter polika lahko spis, a vkljub temu bo brez srčne krvi, omleden in mrzel, kakor kamen.

Ganglova drama „Sad greha“ je taka, da je v njej vse pomešano: idealizem (profesor Klemenčič), ateizem, najgorje močvirje, pobožnost, moraliziranje — cel labirint. Vsakdo mora reči, da v pisatelju nekaj vrè in se kuha, a se še ne vé, kaj pride iz tega, in sam bržkone tudi ne vé. Ali ga je pre-tresel dunajski velikomestni vzduh tako silno, kakor Samson mališki tempelj? Ali ni nevarno, da bi bil podsut pod razvalinami, liki Samson? Torej — to ni Gangl — ali če hočete — ni tisti nam znani Gangl. Če je ta drama odsev njegove duše, se mora v nji kmalu zjasniti, ali pa bodo padle močne sence nanjo. Samo s tega stališča zapišem nekaj stavkov v kritiko. Zakaj kritikovali so drugi že obširno, a pikro in vničujoče.

Junakinja Pavlina — sad greha — ali sad dekadentne domišljije, je nekaj strašnega. Osemnajst-letna institutka govori od prvega do zadnjega de-janja vedno o tem, da „se bo prodala“ in „se bo prodala“, da „se je prodala“ — vuninvun! In to brez stida v lice tujcem in domačim, materi in sorodnikom — in tudi brez vzroka. Vzroka zastoj iščemo v značaju, v razmerah; iskali bi ga edino v vzgoji, a tam ga Gangl zanika. Vzrok je prava paglavska trma, neka maščevavnost nad materjo, češ, če si ti, bom pa še jaz! In to žensko vidi Klemenčič prvokrat v življenju, ona mu pové od-krito svoje nazore — in ta ubogi profesor, pri-letni samec — blaga duša, jo v istem hipu za-ljubi in zaprosi roke, da bi jo rešil. V treh tednih je poroka; Pavlina ga vara, ga suje od sebe, po-speši celo smrt njegove matere — revež pa caplja in joka brez energije in nazadnje se celo obesi — siromak! Edini poštene duši v drami dene Gangl sramotno vrv za vrat, mater Pavline, ki vsaj na videz nosi vso dramatično krivdo, pa zadene „božji žlak“. To ne gre in ne gre! — Solnca, luči treba, varne smeri, sicer se človek opoteče in pade!

F. S. F.

Prvi listi Spisali slovenski in hrvaški učiteljski abiturijenti. Tiskala Narodna tiskarna v Ljubljani 1901. — To so res „Prvi listi“, prvi mladeniško-nezreli poizkusi, spisani v ozkem obzorju človeka, ki še ne pozna življenja, marveč stopa šele vanje, poizkusi, ki bi k večjemu spadali v kake pisane „Vaje“, nikakor pa ne v krog tiskanih knjig, namenjenih duševnemu užitku. Za nas bodi ta slovstveni pojav resen opomin, da se povzpne do strožje in natančnejše literarne kritike. Težko bi bil Levstik kdaj bolj na svojem mestu, kakor v sedanjih časih, „ko že na Kranj-skem vsak pisari“.

Knjiga ima dva dela, slovenski in hrvaški; priznati moramo, da je zadnji mnogo boljši od prvega. Tu se pozna, da Hrvatje niso zabredli tako daleč v brezmiselnem hlepenju po „modernosti“, kakor nekateri Slovenci. V slovenskem delu se hoče zlasti odlikovati pesnik Zmagoslav s cikli, ki nosijo čudne napise, kakor „Libele“, „Priliznjena mačica“. Nomen est omen! Res, da je mnogokrat ta stavek neresničen, ali v tem slučaju lahko sodimo pesmi po napisih. Bombastičen simbolizem, vedno in vedno ponavljajoče se neumljive primere, ki se naravnost upirajo zdravemu razumu, hlastajoče samo po efektih („Aj srce, so li tvoje črne sence postale kori kerubimov pevajočih“, str. 45; „Ogrodje srečnih dni“, str. 49; „Mimo okna mojega prijahal na konju črnem genij črn je“, str. 51); puhle misli, katerih vsakdanjost naj bi zakrile bliščeče besede v nezmiselnih zvezah, in prazne puhlice: to so značilne poteze Zmagoslavovih pesmi. Mi gotovo nočemo pretiravati, a vsakdo se sam prepričaj in priznal nam bo, da sodimo še jako milo. Da je simbolizem v obče v poeziji nezdrav pojav, ki svedoči očitno pešanje in rakovo pot že samo radi tega, ker je nasprotnik glavnemu pravilu prave umetnosti, plastiki in jasnosti — tega pameten literat ne more tajiti. A da bi se ravno mi Slovenci morali zadovoljevati z vsem, kar je okuženega, in privzemati od drugih same izrodke, tega nam tudi nihče ne sme prisojati. Značilno je za Zmagoslava, da v njegovih pesmah nismo našli ne ritma ne rim. Kjer smo naleteli na stike, so se mu primerili samo slučajno, kakor se dogaja mnogokrat tudi v prosti govorici. Ko bi bil Zmagoslav poznal zlato Goethejevo pravilo, da se pesnik kaže šele mojstra v mirni umerjenosti, ko bi bil vedel, da je baš ritmično gibanje in srokovanje pravemu pesniku blagodejna spona nebrzdani njegovi domišljiji in tako prvi pogoj poeziji, bi bile njegove pesmi malo boljše, nego so. Seveda njemu so stiki nepotrebna Prokrustova postelja. Zato beremo v zbirki pesmi, kakor sta naslednji dve, ki ju dajemo čitateljem za primer Zmagoslavovega „pesnikovanja“:

Tat.

Dobro jutro, tulipe rosne!
Ste dobro spanjčkale,
lepo sanjčkale?
Dobro jutro, tulipe rosne!
No, kaj vam pa je,
pisane cvetke,
kaj tako se name ozirate,
poglede stroge vame upirate?
„Ti nam ukradel si mamico,
našo lepo mlado Julijo,
ti tatič, tatič, tat!“

(Iz cikla „Libele“ str. 26.)

Pri vincu.

E, bil je lep večer,
in z muciko priliznjeno
sedela sva pri vincu...

„No, mucika priliznjena,
povej mi zdaj, če veš,
čegav sem jaz!“

„Čegav si?“

In zbrala čelo
je v gube filozofične,
nato pa se je nasmejala:
„Hi, ljubček, moj si, moj!“

In luna je videla nekaj...

(Iz cikla „Mačica“ str. 34.)

To pač ni „pesnjenje“, ampak pravo „pesnikovanje“. Naša sodba o pesnih pesnika Zmagoslava je: Rimana proza, da, niti rim ni!

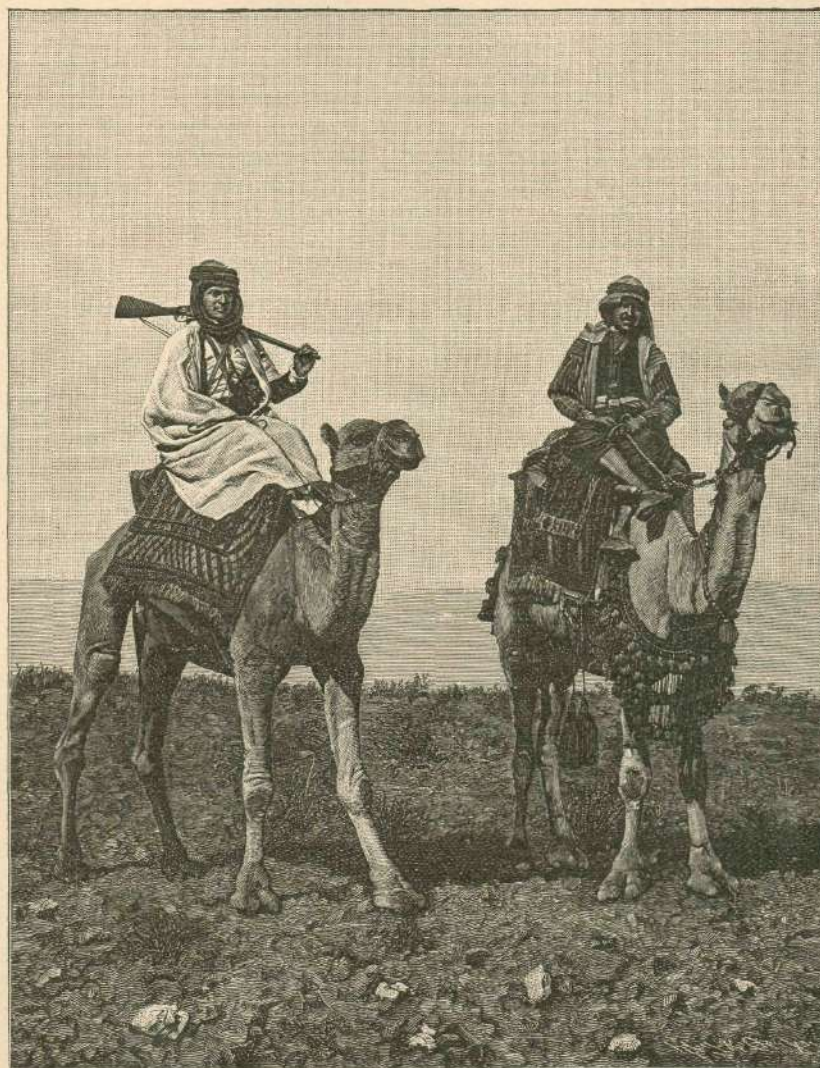
Razen Zmagoslava sta priobčila v knjigi še dva druga slovenska učiteljska abiturijenta plodove svoje muze Hotimir in Kompoljski, oba v prozi. Prvi izmed njiju je zagazil še dalje, nego njegov prednik v nejasnost in brezmiselnost. Ne moremo si kaj, ali tudi tukaj so — „nomina omina“. Kajti tu označujejo naslovi spisov še jasneje njih nezmislno vsebino. Najsi čitamo nadpis celega cikla — mladi pesniki radi pevajo v ciklih —: „Trepetajoči zvoki“ ali najsi pogledamo naslove posameznim delom, izmed katerih imenujemo značilnejše: „V nirvano“, „V poznih nočnih urah“, „Le pri živih dušah“, „Blazno hrepenenje“, in beremo njih začetne vrste, povsod nam veje nasproti pesimizem, seveda popolnoma drugačen in različen od onega, ki ga najdemo pri velikih pesnikih, n. pr. Puškinu, kjer izhaja iz življenja, kjer ga pesnik s silo svojih stvarjajočih misli pretvarja v tožno melanholijo. Tukaj pa imamo ljudi, ki jadikujejo nad življenjem, predno so ga okusili. In ta slog! Stavki kratki, raztrgani, nejasni do skrajnosti, brez logične zveze, vsiljivo hlastajoči po učinkih, ob njihovem koncu skoro redno tri pike, za temi klicaj, včasih vprašaj, premnogokrat oboje skupaj, in za navrzek eden, dva, neredko pa cela vrsta pomišljajev, to je slika one znane pisave, pri kateri začnejo človeka boleti oči, predno prebere stran. Taka je oblika. In vsebina? Prazne besede. Človek čita in čita, dokler ne pride do konca, in sedaj mora začeti iznova na prvi strani, da bi izvedel, kaj je bral. Kdor se hoče prepričati, čitaj „Blazno hrepenenje“ na str. 65! Same nejasne, nezdrave konture, „sestradane“, „izsesane“! Hotimirova posebnost so zlasti prazne, če le mogoče, tuje besede. Kdo se ne spomni Goethejevih besed: „Wo Begriffe fehlen, da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein“, čitajte o „čarokrasnih dnevih pol razcvelih sanj“ (55), o

„tužno-melanholičnih molakordih črnih orgel“ (56), o „Rosi mystici“, ki jo je čutil „v prvih srebrnih nočeh“ (76). Škoda tako lepih bliščečih besed, če jim manjka vsebine!

Drugi pisatelji so večinoma malo boljši od prvih dveh. Pri njih stopimo vsaj z eterskih, neumljivih nam višin ter se gibljemo kolikor toliko

nekrolog, ki bi ga mi prištevali še med najboljše spise v knjigi. Hrvaški del je, kakor smo rekli, v obče bolji od slovenskega, vsaj v tem, da kaže resno voljo. Turkove pesmi so vsaj ritmične in rimane, dasi negodne.

Precej na široko smo ocenili knjigo, ki od daleč ne zasluži tolikega zanimanja. A to je bilo

Beduina na velblodih.

na realnih tleh. Dasi tudi vsebina ni bogve kaj vredna — o tehniki ni govoriti — vendar imamo pred očmi prijetno pisavo brez pik in pomišljajev in — kar se mora pohvalno priznati — lahek slog ter lep jezik. Vidi se, da so si prizadevali vanj vliti svoja čuvstva in ustvariti nekaj boljšega, dasi iz vsakega stavka gleda mladeniška nezrelost. Kmpoljski ima med svojimi spisi precej dober

potrebno, da Slovenci spoznajo, kako daleč jih je že privela njihova popustljivost in literarna mlačnost. Mi smo hoteli samo pripraviti pot drugemu Levstiku. Slovenski listi pa naj radovoljno odprejo svoje predale strogi kritiki, saj s tem pripomorejo k delu velike važnosti za naše slovstvo in nam pridobijo spoštovanje pri drugih in — pri nas samih!

Kajetan Orlov.